

Зізнання у в'язниці ЧК...
(із протоколів допиту
члена Всеукраїнського Центрального
Повстанського Комітету Івана Андруха)

Серед пріоритетних напрямків дослідження історії Української революції 1917–1921 років є введення в науковий обіг нових історичних джерел — архівних, мемуарних, пресових, епістолярних, археографічних, візуальних тощо. Досить вагоме місце в цьому процесі належить документам радянських органів держбезпеки. Їх розсекречення — із періодами відносних «відлиг» і «заморозків» відбувається впродовж останніх двох десятиліть. Ці матеріали змінюють наше уявлення про історичне минуле, дозволяють робити суттєві уточнення і приходити до нових висновків, спростовують рештки радянської міфології. Без їх залучення, вивчення історичного минулого України залишатиметься далеко не повним.

В цьому контексті, цікавими для дослідників Української революції 1917–1921 років, будуть свідчення в ході допитів старшини корпусу Січових Стрільців, крайового команданта УВО на Східних Українських Землях, учасника Всеукраїнського Центрального Повстанського Комітету, ініціатора створення Української Військової Організації в Другій київській школі «червоних старшин» Івана Андруха (Авраменка). Їх він власноручно записав у застінках Київської губернської надзвичайної комісії 2 липня 1921 р. Судячи із назви документу, його стилю і риторики, можна зробити висновок, — І. Андрух сподівався, що «розкаяння» і запевнення в лояльності до радянської влади врятують йому життя. Та помилився, після кількох допитів і очних ставок, відбулося засідання трибуналу, який виніс смертний вирок. Офіційне звинувачення, що інкримінувалося Андруху звучало наступним чином: «Гр. Авраменко-Андруха Івана Антоновича, 25 л., виновного в том, что вступил в организацию

Всеукраїнцтвостанкома, прийняв участь в його обранні, будучи членом укладаючої його дев'ятки, що отримав від Петлюри і Тютюнника повноваження інспектора повстанських отрядів на Україні, що, зв'язував Военную організацію Сичевих Стрільців з Всеукраїнцтвостанкомом, — як ворога Республіки приговорити к вищій мері покарання, — расстрелять».

Хоча Іван Андрух займав досить високе становище в корпусі Січових Стрільців та й українському національно-визвольному русі загалом, відомо про нього зовсім не багато. Використовуючи документи радянських органів держбезпеки, спробуємо відтворити біографію діяча. Народився 25 березня 1892 р. (в свідченнях під час слідства називав 1896 р.) в селі Болестрашичі, Перемишльського повіту в Галичині (тепер — у складі Польщі). Закінчив класичну гімназію в Перемишлі, якийсь час провчився у Львівській політехніці. На початку Першої світової війни був викликаний до австро-угорської армії, вступив до Легіону Українських Січових Стрільців. На початку вересня 1916 р. у битві на горі Лисоня (неподалік від Бережан) отримав поранення й потрапив до російського полону. Разом з іншими «усусами» був вивезений вглиб Росії, утримувався в концтаборі для військовополонених Дубовка під Царичиним (нині — Волгоград). Серед в'язнів концтабору були також А. Мельник, Р. Сушко, В. Кучабський та ін. Із вибухом Лютневої революції і поваленням самодержавства, всі вони активно включилися в український національно-визвольний рух. З ініціативи Є. Коновальця 25 листопада 1917 р. в Києві із полонених-українців австрійської армії розпочалося формування Галицько-Буковинського куреня, цей день вважається офіційним днем заснування «надніпрянської» формації Січових стрільців. 18 січня 1918 р. І. Андрух разом з іншими полоненими-галичанами прибуває в Київ, стає одним із старшин куреня СС. Під час першої більшовицько-української війни ця формація зарекомендувала себе як одна із найбоекватніших і найдисциплінованих частин української армії. У березні 1918 р. курінь був розгорнутий в полк Січових стрільців, а І. Андрух очолив одну із сотень. Як

відомо, після гетьманського перевороту, німецькі війська роззброїли Січових стрільців і ця формація фактично припинила своє існування. За часів Гетьманату І. Андрух і ще близько 700 стрільців несуть службу в Окремій Запорізькій дивізії генерала О. Натієва. В 1919 р. І. Андрух займає посаду начальника штабу 1-ї дивізії Січових стрільців, а також командував зведеним 1-м полком СС. Після розпуску формації Січових стрільців у грудні 1919 р. Андрух перебував в таборах інтернованих українських вояків, переїхав до Чехо-Словаччини, де вступив до української бригади в Німецькому Яблонному. Тут він проводить організаційну роботу серед українського вояцтва, зокрема в напрямку продовження боротьби з більшовиками. В цей час І. Андрух належить до найближчого оточення коменданта корпусу УСС, полковника Є. Коновальця. Він стає одним із засновників УВО, його призначають крайовим комендантом УВО на Східних Українських Землях. Восени 1920 р. І. Андрух виїжджає в Наддніпрянську Україну для підняття повстання проти більшовиків. А вже в березні 1921 р. стає одним із засновників Всеукраїнського Центрального Повстанського Комітету. Від імені комітету він їздив за кордон, зустрічався з С. Петлюрою та Ю. Тютюнником, а ще був ініціатором створення Військової Організації Січових Стрільців (згодом перейменована в УВО) в Другій київській школі «червоних старшин». В кінці червня 1921 р. органи ВУЧК викривають Всеукраїнський Центральний Повстанський Комітет й жорстоко карають його учасників. 130 осіб отримують різні міри покарання, 45 — засуджені до розстрілу. Серед страчених за участь у «Цупкомі» був також 25-річний сотник І. Андрух.

У «зізнаннях» І. Андруха подається історичний зріз епохи: тут ми зустрічаємо характеристики доби Української Центральної Ради, Гетьманату Павла Скоропадського, Директорії УНР, влади російських більшовиків. Він розповідає про створення і бойовий шлях формації СС, зважаючи на обставини, свідомо уникаючи теми протистояння із Червоною армією. Не позбавлені проникливості судження заарештованого про при-

роду російського імперіалізму і сутності російсько-українських відносин. Чого лише варті його слова: «Росія, якою б вона не була, [не] зречеться добровільно України, [допоки] сам український народ си[лою] не заставить її зріктися України на користь самого українського народу» або інша цитата: «Знаючи, що під господарчим оглядом Україна так потрібна є Росії, що коли її відділити від Росії, то хто б в Росії не панував, всеодно з такою матеріальною стратою хочби-як України не згодиться ні царський уряд, ні всякий другий». І. Андрух намагається окреслити власне бачення державного будівництва, мовляв Україна — традиційна селянська республіка, боротьба відбувалася за її самостійність і соборність. Водночас, висловлює відверто небезпечні погляди на природу радянської влади в Україні: «1) Україна — країна хліборобська — селянська з дрібним промислом і як така має в собі дуже мало пролетарського духа. 2) Ідея комунізму є для неї чужа і незрозуміла і на Україні творити Комуністичну державу неможливо коли відкинути терор і систему «divide et impera». 3) Україна може бути зрілою для Комуністичного устрою тоді коли вона сама використовує всі свої природні багатства, збудує свої власні фабрики і витворить свідомий пролетаріят український». Ці його слова легко могли бути потрактовані радянськими «органами» як «національна контрреволюція». Однак найбільше уваги у «зізнаннях» І. Андрух приділив антибільшовицькому повстанському рухові, описав погляди його лідерів, діяльність керівних органів, плани антибільшовицького повстання 1921 р.

Незважаючи на певну суб'єктивність, опублікований документ є досить цікавим й інформативним джерелом з історії Української революції 1917-1921 років. З іншого боку, проливає світло на те, які оригінальні документи містять архіви сучасних українських спецслужб.

Ярослав Файзулін

Зізнання Івана Антоновича Авраменка (Андруха)

Я нисшепідписаний Іван Антонович Авраменко / recte Іван Антонович Андрух родився в Галичині, Перемишльського повіту, села Болестрашичі, 1896 року 25 березня. Школу нисшу і середню (класичну гімназію) кінчив в Перемишлі, а опісля навчався на I семестр Політехничного Інституту в Празі на Чехії. В Політехничному інституті не учився довго, бо коли вибухла світова війна я зголосився добровільно до українського легіону т.зв. Українських Січових Стрільців. З легіоном я відправився на російський фронт в Карпати, де і перебував до 1916 року. З фронту був командірований в офіцерську Австрійську школу, яку і кінчив, а опісля повернув назад на фронт, де під Бережанами в Галичині попав в російський полон. В Росії перебував в Києві, Пензі, Сизрані, Уфі, Царицині і посаді Дубовка над Волгою. Там застала мене перша російська революція, під час якої почалося і відродження української нації. Для мене, як січового стрільця — було обов'язком стати активним учасником борби за незалежність українського народу, а тому я старався переїхати на Україну і тут стати до формування укр. Армії. Це мені вдалося і я приїхав у Київ, де одначе українського уряду вже не було і я рішив їхати за ним на захід. Як молодий старшина, повний запалу до праці і до смерти відданий справі національного українського відродження я дивився на цілу тодішню війну українського війська з Червоною гвардією через призму чисто національну і в Червоній гвардії бачив того самого ворога, що і в царській Армії. Для мене тоді було ясно, що Росія, якою б вона не була, [не] зречеться добровільно України, [допоки] сам український народ си[лою] не заставить її зркітися України на користь самого українського народу. Такими думками руководячись я пішов вслід за тодішню Центральною Радою і поступив в полк Січових Стрільців з яким повернувся до Київва.

Я сам вихований на рубежі українсько-польському, де велася постійна боротьба між українцями і поляками. Сам я син убогого селянина-робітника (одна десятина поля на 7 душ рідні) й не міг спокійно дивитися на це, що на кожному кроці я скутаний польським панством і з малих літ я виховувався в ненависти до них, не тільки як поміщиків, але і як Поляків, а через солідарність стислу поміж польським поміщиком, інтелігентом (*одне слово нерозбірливо — Я.Ф.*), соціалістом і польським селянином, я став українським шовіністом і бачив соціальне визволення в національному українському визволенню.

Коли ж в 1918 році я опинився на Україні, де всі поміщики, вся буржуазія була в 95% чисто російська і через неї наступило прилучення України 1654 році до Росії і вона явилася тим звеном, яке держало Україну в закріпощенні, мені мимоволі насувалася аналогія між положенням українського народу в Галичині і на Наддніпрянській Україні. Знаючи, що під господарчим оглядом Україна так потрібна є Росії, що коли її відділити від Росії, то хто б в Росії не панував, всеодно з такою матеріальною стратою хочби-як України не згодиться ні царський уряд, ні всякий другий і в боротьбі проти української самостійности будуть солідарні як поміщики і генерали, так і всяка друга влада. Тим більше, я і не вірив світлим лозунгам робітничо-селянської влади в Росії.

Україну я не міг представити собі інакше як селянською республікою: 1) тому що велика більшість населення корінного українського є іменно селяни; 2) всяка не селянська республіка це буде лиш етап до відродження Єдиної неділимої Росії — а тому кличі Центральної Ради, яка дала селянам землю без викупу, ну і свободу робітникам, а заразом стала на шлях будівництва самостійної української держави я вповні поділяв і готов був віддати життя за ці ідеї.

Німці посадили Гетьмана, який нас як чисто-українське і революційне військо наказав обеззброїти. Завдяки браку мужської постави Центральної Ради і її уряду ми опинилися в такому положенню, що мусіли здати зброю і роз'їхатися...

Мені особисто і моїм товаришам було ясно, що раз гетьман сам поміщик так він на селянство спіратися не буде, а виключно на поміщиків і російську буржуазію, яка ні в якому разі не допустить до відділення України від Росії і дивиться на Україну як на базу для операцій проти Радянської Росії, а тому ми рішили роз'їхатися по Україні і піднімати повстання проти Гетьмана і Німців.

Я особисто об'їхав Полтавщину і Катеринославщину, де і спинився в «Запорізькому корпусі» Натіїва. Там між старшинами і козаками був такий настрій як у нас і усі думали о поході проти Гетьмана. Там почав я працю в напрямі підготовки до такого повстання, збирав бувших Січових Стрільців та згодом прийшов наказ Гетьмана, що нам, Січовим Стрільцям дозволяється формувать окремих «загін» в Білій Церкві. В жовтні 1918 році я приїхав до Білої Церкви, де взяв участь в формуванні «Стрільцького загону». До речі, скажу, що такої залізної енергії і такої сили революційного розмаху, який я стрічав тоді, мені не доводилось більше бачити. Розговор тоді був один: використати Гетьманську «сліпу» владу у всіх напрямках, щоб самим зрости в силу, а тоді при піддержці населення кинутись на її «штаби» та на «карательні експедиції».

Нагода трапилась скоріше чим ми ожидали, а саме проголошення «федерації» України з Росією (звичайно Денікінською) і ми виступили на Київ. При допомозі революційно-настроєного і скривдженого селянства ми взяли Київ.

Я особисто приймав участь в боях як командір сотні, а опісля як командір курія, а у Києві за браком старшин чисто-українських став помішником командіра 1-го полку Січових Стрільців.

В самому Києві показалося, що уряд Діректорії не в силі здати собі справи з усього, що тоді діялось на Україні, не має власної мети ані відносно внутрішньої ані зовнішньої політики і замість координованої плянної праці в справі будовання народньої-селянської української республіки, — не вірячи в активну піддержку тих мас на які повинен спіратися, вносить

безлад як в саму армію, так і всю роботу організаційну, а рівночасно старається о піддержку... з «самостійної України». Про політику Директорії відносно Радянської Росії мені мало було відомо, знали лише, що нібито Директорія пропонувала услів'я миру, а Радянська Росія не погодилася і ми вступили в нову війну з Радянською Росією, а опісля і Радянською Україною, яку послідню ми уважали лиш як «[напи]сану на папері».

Українські маси зорієнтувалися доволі скоро в політиці Директорії і зацікавлені лозунгами Радянської влади стали щонайменше пасивні на всі заклики Директорії ставати в ряди до борби з Радянською владою.

Січові Стрільці бачили ту пасивність і незадоволення мас Директоріанським урядом, а також з бунтом в душі слухали тих пунктів, які ставила Антанта до тодішнього укр. Уряду, а тому стратили свою енергію і охоту продовжувати далі боротьбу з Радянськими червоними військами. На фронті під Києвом почалися переговори з червоною армією на власну руку, а тодішня так звана «Стрілецька рада» в яку я ввійшов тоді як представник від штабу I Дівізії Січових Стрільців (тоді я займав вже пост Начальника Штабу I Стрілецької Дівізії) рішила домогатися від Директоріанського уряду згоди з Радянською українською Республікою і походу проти головного ворога України Денікіна і французів, які сиділи тоді в Одесі. В відповідь на це Директоріанський уряд зняв нас з фронту і післав на відпочинок аж за Проскурів.

Будучи на відпочинку Січові Стрільці домогалися висилки їх на польський фронт в Галичину, вважаючи цей фронт важнішим, як також надіючись на успішність переговорів уряду Галицької України з Радянською Україною.

Директоріанський уряд, бачучи свою безсилість після відправки Січових Стрільців в Галичину, не згодився на те і рішив послати нас на фронт против червоних військ. «Стрілецька Рада» тоді поставила домагання ввести на області зайняті армією УНР радянську владу і нав'язати переговори з Радянською

Україною на що сам Петлюра мовчки погодився і я тоді з Січовими Стрільцями відправився на фронт під Бердичів вже як начальник оперативного відділу Штабу Корпусу Січових Стрільців.

В боях під Бердичевом я був тяжко ранений і лежав в госпітально аж до початку операції проти операції проти Денікіна.

На «Денікінський» фронт я відправився вже як Командір 1-го полку Січових Стрільців і брав найактивнішу участь в боях від Вапнярки аж до Старо-Константинова.

Під час походів на фронті і через злочинну політику тодішнього уряду Діректорії я на стільки вибився з сил фізично і морально, що рішив піти в Галичину, заняту вже Поляками, а звідтам на Чехію і там відпочити.

Поляки, забравши нас в полон, відставили до Луцька, звідкіля я утік до Перемишля і тут довідався про угоду Петлюри з Поляками, про віддачу Східної Галичини Польщі, взамін за узброєне решток его армії і допомогу в новій війні проти Радянської України.

З такою політикою я не міг ніяк погодитися і виїхав нелегальним шляхом на Чехію в Прагу, де поступив в Політехнічний Інститут і був аж до часу поки Радянські червоні війська не перейшли на цей бік Збруча. Тоді я зібрав групу старшин 7 чоловік як організаторів і знаючих терени Підкарпаття і відправився пішки з Чехії через Карпати в Галичину, щоб підняти повстання проти Поляків в тилу і пробиватися на зустріч Радянським червоним військам, в яких ми бачили оборонців українського селянства і робітництва проти польської шляхти.

Плянуну довести до кінця не вдалося, тому що мене арестували польські жандарми і віддали під надзвичайний суд у Львові. Дожидаючи «суду», мене всіляко мучили, щоб добитися точного зізнання, та ще перед «судом» мені вдалося утічи з тюрми спершу на територію УНРа, опісля, через фронт, на територію Радянської України. Це сталося наскільки пам'ятаю, утеча від Поляків, в середині падолиста 1920 р., а перехід на Радянську Україну — в самому кінці падолиста і з початком грудня 1920 р.

На Радянську Україну — до Києва, я прийшов з документом Авраменка, а тому з того часу і прозвав себе Авраменком, під якою фамілією і по сей час жив у Києві.

Причиною мого переходу на Радянську Україну окрім висше-згаданої причини, себто утечі від поляків, були ще і слідуючі:

1) Перебуваючи на території Чехії і маючи змогу спокійно і об'єктивно обговорити все минуле, я прийшов до висновку, що уряд УНР, раз він зв'язався з Поляками і Антантою, не буде вже мати ніколи ні фізичної, ні моральної змоги числити на активну піддержку мас українського селянства і робітництва, яке тоді одверто стало на сторону Радянської влади, а тому, ідучи з ним, я буду змушений виконувати всякі Антантські і польські прикази, якраз на шкоду селянських і робітничих укр. мас.

2) Як вихований в душі крайньо-ворожому до Поляків я все-таки надіявся на розбиття Польщі Радянською Росією та Україною і звільнення Східної Галичини від Польської шляхти.

3) Я вірив, що робітничо-селянський уряд як такий не піде проти інтересів того ж українського робітництва і селянства, яке відчуло само потребу самостійного життя і забезпечення здобутків великої революції.

4) Я переконався, що битися за саму ідею «Самостійности і соборности України», а рівночасно не знати як буде виглядати ця самостійна Україна — це є іти з засліпленими очима, а тим більше битися за «Самостійність і соборність» України тоді, коли більше відсотків є за те, що ця Україна буде така «самостійна» як Чехія чи Польща, а що гірше в двадцять разів гірше — що я уважав противорічним самій ідеї самостійности України.

5) Я уважав, що мимо мого минулого я зможу віддати свої молоді ще сили і знання на користь Радянської Української республіки.

З такими думками я перейшов кордон Польщі і прибув до Києва.

Цілою хвилюючою мого хоч і невизначного образования було те, що я не був як слід приготований до життя, гімназійне образование за мало реально привчило мене дивитися на совіт і на людей, а до того ціле образование було одностороннє.

У Києві я став знаходитися з життям, не маючи майже жодних засобів матеріальних і бачучи скрізь байдуже відношення до влади, а навіть вороже...

Я рішив пожити у Києві і дознатися правди. Чи права є радянська влада, яка проводить свої комуністичні гасла в життя залізом і кровісю, чи прав є український селянин-робітник, інтелігент, які невдоволені радянською владою і бажають чогось «нового» самі ясно не знаючи чого.

Цілий січень, лютий і березень я старався з'ясувати собі все минуле і сучасне України та прийшов до такого висновку:

1) Україна — країна хліборобська — селянська з дрібним промислом і як така має в собі дуже мало пролетарського духа.

2) Ідея комунізму є для неї чужа і незрозуміла і на Україні творити Комуністичну державу неможливо коли відкинути терор і систему «divide et impera».

3) Україна може бути зрілою для Комуністичного устрою тоді коли вона сама використає всі свої природні багатства, збудує свої власні фабрики і витворить свідомий пролетаріят український.

4) Власть в руках несвідомого і до того російського робітництва на Україні, себто дійсна диктатура мійського пролетаріяту над селянством, доведе тільки до дальшої руйнації і так спустошеної України і не зуміє вивести її на шлях відбудови до дійсно світлого і гарного будучого.

5) Боявся, що коли б в Росії стався який-небудь переворот (а на можливість такого вказувало Кронштадтське повстання), то цей переворот потягне за собою нове закріпачення України під кожним зглядом.

6) Україні потрібно є жити самостійним життям, вона повинна бути державою сформованою на принципі демократичних рад в яких більшість була б селянська.

Такі може ще і недодумані до кінця думки руководили мною коли я перший раз почав балачку з тов. Махинею, з яким я познайомився в «Райсоюзі»...

Тов. Махиня пообіцявся познайомити мене з «Головним Укр. Повстанчим Комітетом» з якого складу назвав мені особу Наконечного і Чепілка. Про прочих сказав, що є почтовики два і ще якісь з «Вченого Сільського Господарського Комітету».

В умовлену неділю в березні (не знаю якого числа) ми з Махинею були в церкві «Софії» де я і познайомився особисто тільки з Наконечним.

Після балачки з ним я виніс вражіння, що людина він без великих здібностей, хоче братися до праці та сам не знає як і взагалі думок его сконкретизувати я ніяк не міг, а навіть коли прийшло до балачки, як Г.У. Повстан.Ком. уявляє собі судьбу тої України, яку він «звільнить» від большевиків при допоміж «організованого селянства і повстанців» відповів, що це є справа цілком другорядна і зараз про неї не слід думати, бо за це подумає «уряд УНР», який «певно прийде з весною на Україну».

Відносно особи Махині, то я ніколи не уважав его навіть чоловіком середних здібностей і з ним балакав про справи загального характеру дуже мало. З балачки з обома я пізнав, що «комітету» властиво ще не має, але на слідуочу неділю его мають вибрати. На ці вибори, між иньшим, запросив Наконечний з Махинею і мене.

На слідуочу неділю я явився в «Софію» звідки пішов з Махинею і Наконечним на збори в Купецький сад. Там були присутні Наконечний, Чепілко, якого я тоді пізнав, Махиня, Суходольський, Комар, двох почтовиків і я. Назвиська почтовиків не пам'ятаю, хоч ми офіційно і запізнавалися.

Головував на зібранню Чепілко. Він конкретно поставив на порядок дня вибори «Повстанкома», хоч я домагався обговорення наперед всіх предпосилок, які повинні би покликати до життя таким ініціативним і вні всяких політичних партій — шляхом «Всеукраїнський повстанком». Мені хотілось тут на зібранню перевірити правильність моїх думок і настроїв, пізнати в них

хиби і нельогічності, а рівночасно переконатися наскільки це зібрання, ся купка української інтелігенції є в силах дати серйозний і розумний вислів невдоволеню радянською владою українських мас.

На моє домагання відповів Чепілко, що справа усім ясна і усі знають, що і як робить, а ходить тільки о вибори осіб, які б приймали на себе відповідні функції в праці. По його словам ціла робота повстанкому повинна зводитися до «вспомагаючої акції» на зустріч українським військам «УНР», які по його відомостям повинні ось-ось виступити з Польщі на Україну, а конкретна праця мала зводитися до «об'єднання ідейних повстанчих відділів» і до керування ними на случай початку операції з заходу.

Поставлено кандидатів таких: Чепілко, Махиня, Наконечний, один почтовик і спеціально для військових справ якогось «Вернигору», якого на зібранні не було і якого я ніколи в вічі не бачив.

Мене ставлено раніше кандидатом на місце Вернигори, однак я відмовився з таких причин: 1) уважав це зібрання за збір тільки невдоволеної укр. інтелігенції, яка хоче стати активною до борби за незалежність України та ясно здає собі справоздання з праці за яку береться. 2) Я не погоджувався з пляном праці обчисленим на «вспомагаючу акцію», бо не думав помагати тим, яких український народ повинен був позбавити влади давно. 3) Я не провірив ще правильности своїх думок, які у мене сформувалися ще в голові відносно майбутньої судьби «звільненої України». 4) Я не одержав ясної відповіді від зборів на запитання чи найдеться на Україні стільки совісних здорових чисто українських сил, які могли б творити ту нову укр. Державу без Скоропадського і Петлюри. 5) Мене переконували, що в Польщі стоїть справа з УНР якнайкраще і самі були в тім переконані, що тільки звідтам прийде «визволення» цілковите як для Наддніпрянської України, так і для Галичини, про яку я ставив також запитання.

Коли я відказався від заняття якого-небудь поста в Комітеті, тоді Чепілко висказався, що коли справа з УНР в Польщі виясниться, то він думає, що я буду потрібний як військовий, тоді ми окремо побалакаєм...

Поділу функцій праці не було окрім того, що Наконечному доручено поїхати за кордон в Польщу для вияснення положення там «УНР», армії, а неприсутньому «Вернигори військові справи».

Збори скінчено на тому, що мається заховати тайну зібрання і виборів Комітету.

Більше як тиждень про працю «Комітету» я не чув нічого, хоч і зустрічавсь з Махиною в «Райсоюзі».

Тимчасом я думав особисто поїхати за кордон з таких причин: 1) Самому особисто перевірити, що робиться там і що думають ті люди, що стоять у кермі УНР (припускаючи, що з хвилиною замирення Польщі з Радянською Україною там зайшли великі зміни під кожним оглядом). 2) Стрінутись з моїми товаришами по корпусу Січових Стрільців і обговорити з ними точно положення в Галичині і на Україні. 3) Особисто бути дома і побачитися з родичами та приглянутися пануванню польського «панства» і взагалі українському життю в Галичині.

Від тов. Махині я довідався адресу т. Чепілка (Полтавська ул. 2, 8, наскільки пам'ятаю) і пішов до нього особисто за яким-небудь документом, при допомозі якого я міг-би свобідно проїхати у Львів, щоб не попасти наново у руки Полякам. Це було, наскільки пам'ятаю, після 20 числа квітня ц.р.

Чепілко заявив мені, що він старався ввійти в зв'язок з Мордалевичом через «Вернигору», який одначе ще не вернув від Мордалевича і наслідків ще не знає. Наконечний, по його словам, виїхав вже за кордон і єму дивно чого я ще їду. Я вияснив йому мотиви моєї поїздки і він дав мені документ на полотні з українською печаткою в якому зазначив, що я «сотник Андрух» їду до Тарнова на зв'язок до УНР.

З тим документом я і відправився частю пішки, частю по залізниці, через Козятин, Бердичів на Шепетівку і через Острого

перейшов в Польщу. Поляки пропустили мене свobodно до Львова, де я відшукав своїх товаришів по корпусі СС Матчака, Кучабського і (*останнє прізвище нерозбірливо — Я.Ф.*).

Вже в балачці з ними я довідався слідує: уряд УНР це чиста лавочка, яка стратила давно всяке реноме... Поляки трактують ... кучку здеморалізованої української інтелігенції, яку одначе держать на «всякий случай». 2) Свідома укр. інтелігенція в Галичині веде рішучу борбу як в пресі дома, так і за кордоном, проти УНР, як лиха, яке треба розігнати. 3) Для очищення опінії Західної Європи про український народ, яка судить про сам народ після його представництва, — треба усунути всіми способами як Петлюру, так і розпустить всю емігрувавшу укр. інтелігенцію та військо куди хто хоче їхать. 4) Нам бувшим січовим старшинам треба до праці над собою, бо війна стоїла, що ми молодими взялися до ріжних робіт, не будучи як слід підготованими до якої-небудь відповідальної праці.

Після балачки з тими товаришами, я уїхав до Перемишля до родичів, де приглянувся близько політиці польського «панства», а звідтам уїхав в Тарнів. В Тарнові був у полковника Данильчука з яким я особисто був колись ще в 1919 р. знакомий і від него довідався приблизно все, що діється в Тарнові в «уряді УНР». Він передав мені такі відомости:

1) «уряду УНР» властиво не має, бо не має території і роботи.
2) «Рада Республіки» це «рада службовців з міністерств, міністрів і їх товаришів».

3) Армія розкладалася ждучи походу на Україну і починає творити «комітети», які відносяться вороже до Петлюри.

4) Особа Петлюри в кругах, які й ому ще віддані, уважається «*malum necessarium*», якого зараз змінить не можна.

5) Надії на похід на Україну у них поки-що не має, тому що ждуть поки на Україні не буде підготоване як слід повстання.

Полковник Данильчук просив мене конечно зайти до Петлюри, до якого я і прийшов.

Петлюра, як звичайно «вірить» в «краще будуче», обіцяє, що держави Антанти допоможуть, лише треба, щоби на Україні

почалося повстання організоване. Антанта визнає уряд УНР, скоро тільки він буде на своїй українській території і просив мене стати до праці на Україні, а не віддаватися самому собі... окремих директив яких-небудь мені не передавав, кажучи лиш, що «сподівайтесь на нашу поміч, а в ніякому разі не як на головну силу». Ніяких зобов'язань Петлюри я не давав.

Опісля відправивсь я до Тютюника Юрка, з яким перший раз бачився в житю. Цей прийняв мене як Галичанина з доволі великим підозрінням і балакав зі мною коротко. Стягнув з мене усі інформації відносно самого «Комітету», повторив те ж саме, що казав Петлюра відносно майбутнього походу УНР на Україну і підкреслив, що на Україні треба взятися до організації основно, закладати обласні Повстанками, повітові і волостні, з ними повинні зв'язуватися ідейні повстанські відділи, а коли все буде готово, тоді починати загальне повстання. В свій час Поляки тоді випустять Армію УНР і вона прийде на допомогу. Від Тютюника я дістав таку директиву: їхать на Україну і там ввійти в зв'язок з «повстанкомом» і працювати по його директивам, які він частинно передав через Наконечного, а частинно — через якогось старшину, який виїхав раньше мене.

Відношення Тютюника до Петлюри було досить натягнене через різні непорозуміння особисті, а також із-за того, що Петлюра боявся фактично Тютюника, що цей коли почує під собою силу, то не буде числитись з ним і в відповідний момент його арестує.

Я особисто виніс враження від Тютюника, що він має замір стати «українським Наполеоном», молодий генерал, який не зазнав ще слави, якої конечно хоче досягнути. Чоловік з великою енергією, хитрий, но при тім мало образований: «акторствуючий». Цілий його штаб своїм виглядом тільки підтверджував моє вражіння.

Від Тютюника я одержав рекомендаційне письмо до полковника Кузьминського у Львові від якого я мав одержати документи на проїзд до польського кордону і гроші на дорогу.

В Тарнові я балакав ще з такими людьми як сотник Гомзін, сотник Куліковський, від яких я довідався дещо про життя самої армії і опісля від'їхав до Львова. У Львові я одержав від полк. Кузьмінського документи на виїзд зі Львова до кордону і гроші...

З усіх розмов за кордоном і преси я виніс таке тверде переконання:

1) В уряді «УНР» нічого не змінилося, а навпаки він ще далі заліз в то польське багно в яке він вліз на початку ще 1920 року.

2) Серед людей, які хоч менш-більш дивляться на світ нема ні одного прихильника Петлюри, ні «уряду УНР» в такому складі і з таким пляном праці як він мав тоді.

3) Про ситуацію на Україні «уряд УНР» і вся виєміграціонувавши укр. інтелігенція не має найменшого поняття, а тому осуджує цілу ситуацію через призму різних «делегатів», які приїжджають від повстанчих відділів з-за кордону і не знає життя на Радянській Україні.

4) Що почавши від самого Петлюри и скінчивши на найнижших урядниках все здеморалізоване до крайности, бояться сказати правду в очи. Про це, що їх восьпівують і не хочуть з ними серіозно балакати ні поляки, ні Антанта.

5) Що уряд «УНР» і вся частина укр. еміграції в Польщі не здібна є до ніякої державної роботи як по своїм здібностям, так і після заключення тих ганебних договорів з Поляками.

6) Що з вибухом повстання на Україні влада фактично перейде в руки Поляків чи Антанти, яка знова ніколи не погодиться з самостійним існуванням укр. народної республіки, а буде співать стару пісеньку як в Одесі з кінцем 1918 року.

7) Всяке повстання на Україні — це вода на млин «наполеонів» Тютюнників, Мордалевичів, а за ними Врангелів, Денікіних і т.д.

Я рішив не їхати на Україну, а залишитися у Львові і взятися до праці, до дальших студій. Перемогло однак переконання, що іменно я повинен поїхати туди і у Києві відчинити очі тим, що дивляться за кордон, на все, що їм жеде в дальшій праці і що жеде Україну на случай повстання навіть удачного.

Це переконання перемогло і мимо ризику з яким був злучений поворот, я рішив ..., що тоді тільки сповню свій обов'язок чесного борця за всебічне визволення укр. народу, себто і національне і соціальне.

У Києві я не застав ні Махині, ні Наконечного, побачитися з представниками «Комітету» мені особливо ходило. Довший час не було Махині у Києві, аж при кінці мая чи початком червня я побачив его і передав йому свої думки з рівночасною заявою, що я за ніяку роботу братися не думаю по виснешгаданім мотивам як також після нових декретів Радвледи, яка обеспечила селянство землею, видала нові закони про податок замість розверстки, так, що злочинною є всяка повстаньча робота супроти самого ж українського народу і радив йому передати мої думки Чепілкови з яким будьто-би Махиня мав зв'язок.

Чи він передав це Чепілкови не знаю. З ним я не зустрічався на балачки більше і взагалі про жодні справи з ним не балакав.

Карпенкови я передав відомости з-за кордону в такому самому порядку як тут зложено в зізнанню з переконанням, що треба братися до праці активної тут на Україні іменно починаючи від вияснення всім віруючим в закордон і всяку внутрішню українську контрреволюцію — їх ошибчність і злочин супроти тихже зараз ще може і невдоволених мас українського населеня. Я говорив йому, що на самому сліпому невдоволенню укр. інтелігенції в більшости пасивної і недоросшої до точного оціненя моменту і зворохоблених темних укр. масах, ніхто нічого не збудує, а коли проаналізувати всю теперішню ситуацію, то рішучо треба осудить всякі спроби якої б то не було контрреволюції.

Про приналежність чи неприналежність тов. Карпенка до якої-небудь організації мені рішучо нічого невідомо і розмова наша була чисто загальна.

Я особисто не думаю тут писать якого-небудь для себе оправдовуючого зізнання, бо уважаю це цілковито ділом Трибуналу. Уважаю лишень конечним під черкнути то, що я порвав з повстаньчою роботою (наколи це, що висше згадане, можна

так назвати), хоч недавно може, але цілковито і завсіди. Після приїзду з Москви тов. Гірняка я хотів порадитись відносно моєї легалізації і приступлення до праці активно по стороні радянської влади.

Вину за собою почуваю і готов відповідати по законам.

Іван Антонович Авраменко (Андрух)

Київ, 2 липня 1921 р.